

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/128/105/93

KTO NIE PÓJDZIE NA WYBORY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, SIERPIEŃ 1993

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

W sondażach przedwyborczych zwykle staramy się ocenić, jak duża będzie frekwencja wyborcza oraz jakie są preferencje tych, którzy będą głosować. Zagadnieniem nie mniej ważnym i istotnym z punktu widzenia młodej demokracji w Polsce jest odpowiedź na pytanie, kto nie weźmie udziału w wyborach. Jakie czynniki zadecydują o biernej postawie części społeczeństwa? Co wpływa na to, że część Polaków nie skorzysta z podstawowego prawa demokracji - prawa wyborczego?

Wyniki ostatnich sondaży wskazują, że jedna czwarta społeczeństwa nie zamierza wziąć udziału w wyborach. W ciągu ostatnich dwóch miesięcy ta liczba stopniowo wzrastała (tab. 1). Zjawiskiem obserwowanym systematycznie, nie tylko zresztą w polskich badaniach, jest skłonność części ankietowanych do deklarowania swojego uczestnictwa w wyborach, mimo że tak naprawdę nie zamierzają brać w nich udziału. Skonfrontowanie odpowiedzi respondentów ze zgłaszanym zainteresowaniem wyborami pozwala spodziewać się frekwencji nie większej niż około 45%. Zatem, jak można przypuszczać, w domach pozostanie więcej niż połowa uprawnionych do głosowania Polaków. Porównując wyniki przedwyborczych badań z września i października '91 z obecnymi¹ można wnioskować, że w zbliżających się wyborach nie weźmie udziału prawie tyle samo potencjalnych wyborców, co w pierwszych demokratycznych wyborach do parlamentu.

¹ "Aktualne problemy i wydarzenia" (38) - sondaż zrealizowany w dniach 12-17 sierpnia '93 na 1376-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski oraz "Aktualne problemy i wydarzenia" (21) - sondaż zrealizowany w dniach 10-13 października '91 na 1500-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski.

Tabela 1

w procentach

Czy zamierza Pan(i) uczestniczyć w wyborach do parlamentu?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	11-14.06.93	25-28.06.93	7-12.08.93	08.93
Na pewno tak	40	42	38	40
Chyba tak	24	19	20	20
Nie wiem	17	17	19	15
Raczej nie	8	8	6	9
Na pewno nie	12	14	17	16
Szacowana frekwencja	52	50	45	46

Odpowiedź na pytanie, kim są ci, którzy nie skorzystają z podstawowego prawa obywatela, oraz jakie są ich poglądy na podstawowe kwestie polityczne i gospodarcze, będzie przedmiotem naszych rozważań. Przedstawione wyniki analiz oparte będą na danych zaczerpniętych z kilku ostatnich sondaży.

Kto już dziś wie, że nie będzie głosował 19 września

Zamiar uczestniczenia w wyborach rzadziej deklarują kobiety niż mężczyźni. Rzadziej też wśród wyborców znajdują się prawdopodobnie ludzie młodzi - zwłaszcza w wieku do 24 lat, osoby zarabiające najmniej - poniżej miliona złotych na osobę w rodzinie oraz respondenci negatywnie oceniający kierunek rozwoju sytuacji w kraju². Czynnikiem silnie różnicującym zachowania wyborcze jest wykształcenie - im jest ono niższe, tym częściej jest deklarowana nieobecność na wyborach. Spośród grup zawodowych najbardziej wyróżnia się inteligencja i kadra kierownicza -

² Zob. tabele aneksowe.

zdecydowana większość przedstawicieli tej grupy zamierza głosować 19 września. Rzadziej niż inni deklarują chęć udania się do urn bezrobotni. Co trzeci spośród nich nie zamierza głosować. Do wyborów rzadziej też niż pozostali przystąpią prawdopodobnie rolnicy.

Najmniejszej frekwencji można oczekiwać na wsi oraz w miastach do 500 tys. mieszkańców. Rzadziej też będą głosować mieszkańcy wschodniej części kraju, regionu południowo-zachodniego i południowo-wschodniego.

Składane obecnie deklaracje udziału w wyborach tylko w części pokrywają się z układem deklaracji uzyskanym przed ostatnimi wyborami parlamentarnymi³. Wówczas spodziewane uczestnictwo bądź nieuczestniczenie w wyborach nie były zróżnicowane ze względu na takie cechy socjodemograficzne, jak wiek, płeć i miejsce zamieszkania. Podobnie jak obecnie, grupą najczęściej deklarującą udział w wyborach byli przedstawiciele inteligencji i kadry kierowniczej, osoby z wyższym wykształceniem, o wyższych dochodach, dobrze oceniające swoją sytuację materialną i kierunek rozwoju sytuacji w kraju. Nie wybierali się głosować najczęściej robotnicy niewykwalifikowani oraz rolnicy.

Jaki jest stosunek społeczeństwa do zbliżających się wyborów?

W dwóch pytaniach otwartych, zadawanych wszystkim respondentom, pytaliśmy, dlaczego, ich zdaniem, Polacy pójda głosować i z jakich przyczyn część uprawnionych do tego obywateli nie pójdzie do urn wyborczych⁴.

³ Zob. "Kto nie poszedł na wybory", komunikat z badań CBOS, listopad '91.

⁴ "Aktualne problemy i wydarzenia" (37) - sondaż zrealizowany w dniach 7-12 lipca '93 na 1127-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski.

Z wypowiedzi ankietowanych wynika, że podstawowym motywem, który może decydować o uczestnictwie w wyborach, jest nadzieja na zmianę dotychczasowej sytuacji w kraju, wyrażana najczęściej sformułowaniami: "ludzie będą głosować, bo chcą żeby było lepiej". Tego typu wypowiedzi należały do najczęstszych (36%). Rzadziej mówiono o konkretnych oczekiwaniach społecznych - o poprawie sytuacji materialnej i warunków bytowych ludzi (6% wypowiedzi). Znikomy odsetek odpowiedzi dotyczył oczekiwanych w związku z wyborami zmian w sytuacji gospodarczej (3%) bądź sytuacji politycznej kraju (1%). Często również wskazywano na realizowany przez demokratyczne wybory wpływ obywateli na rządzenie krajem (25% wypowiedzi), zwłaszcza na to, kto będzie rządził w Polsce.

Motywacje przyszłych wyborców sprowadzano także do wymiaru obowiązku obywatelskiego i powinności obywatelskiej (9% wskazań). Wśród opinii zakładających aktywny stosunek głosujących do wyborów 7% stanowiły wypowiedzi o charakterze neutralnym ("ludzie będą głosować, aby wybrać swoich przedstawicieli"). Zdaniem takiej samej liczebnie grupy, ludzie pójdą na wybory dlatego, że "zawsze chodzili". Tylko 4% respondentów mówiło o chęci udzielenia poparcia kandydatom, których program, bądź program ich partii, reprezentuje poglądy wyborców. Częściej natomiast wspomniano o kierującej wyborcami potrzebie wybrania "właściwych ludzi", parlamentarzystów lepszych niż poprzedni, "bardziej godnych zaufania", "uczciwych", "ludzi nowych", takich, którzy chcą i potrafią zrobić coś dla społeczeństwa (12%). Zdaniem 4% ankietowanych na wybory pójdą ci, którym zależy na odsunięciu od władzy ludzi związanych z poprzednim Sejmem, czy - ogólnie - rządzących dotąd polityków.

Wśród wypowiedzi uzasadniających, dlaczego część społeczeństwa nie pójdzie do urn, blisko trzy czwarte (72%) stanowią te, w których o absencji wyborczej mówi się jako o skutkach niezadowolenia społecznego, zmęczenia i frustracji spowodowanej brakiem dostrzegalnych zmian.

W wypowiedziach ankietowanych najczęściej pojawiały się stwierdzenia wskazujące na rozczarowanie sytuacją w kraju, demokracją, polityką, zawiedzione nadzieje, wiązane niegdyś z konkretnymi politykami i na utratę zaufania do nich (36%).

Zdaniem 21% ankietowanych ludzie nie pójdą głosować, bo nie wierzą, żeby wybory mogły cokolwiek zmienić, by miały one jakikolwiek wpływ na poprawę sytuacji w kraju czy też przyczyniły się do poprawy warunków życia ludzi (np. stwierdzenie: "to i tak nic nie da").

Trochę rzadziej (17%) jako przyczynę absencji wyborczej podawano zniechęcenie i apatię opanowującą społeczeństwo, zubożenie na sprawy publiczne wobec skali problemów osobistych i trudności życiowych. Pojawiały się tu takie stwierdzenia, jak: "ludziom jest już wszystko jedno", "mają wszystkiego dosyć", "ludziom już na niczym nie zależy".

Dwukrotnie mniej osób (8%) uważa, że decyzja nieuczestniczenia w wyborach jest wyrazem protestu czy też demonstracji niezadowolenia z sytuacji w kraju lub swojej własnej. Bardzo rzadko wymieniano brak polityków, na których można by głosować, brak kandydatów, którzy mogliby zdobyć zaufanie i być zaakceptowani przez wyborców (4%).

Wymowę przytoczonych opinii dodatkowo podkreśla fakt, że tylko nieliczni uzasadniają nieobecność na wyborach brakiem zainteresowania polityką (4%) lub brakiem wiedzy na temat partii czy głoszonych przez nie programów (2%). Można zatem sądzić, że dla większości Polaków nieuczestniczenie w wyborach jest konsekwencją niezadowolenia społeczeństwa.

Ponadto należy podkreślić, że znikomy odsetek wypowiedzi zawierał pejoratywne oceny osób nie biorących udziału w wyborach lub kierujących nimi motywów czy wskazywał na ich brak patriotyzmu i kwestionował poczucie obywatelskiego obowiązku (2%). Jak można zatem sądzić, niechęć do wzięcia udziału w wyborach może być traktowana przez dużą część społeczeństwa jako postawa usprawiedliwiona.

Pytania o poglądy na temat stosunku społeczeństwa do wyborów oraz powodów, dla których ludzie pójdą głosować, zadawaliśmy ankietowanym również w jednym z przedwyborczych sondaży w roku 1991⁵. Były to, podobnie jak obecnie, pytania otwarte, na które odpowiadali wszyscy ankietowani. Na pytanie: "Jak Pan(i) sądzi, czym przede wszystkim będą kierowali się ludzie, którzy zdecydują się pójść na wybory?" najczęściej udzielano odpowiedzi związanych z prognozami, z nadzieją "na lepsze jutro" (24% wypowiedzi). Zdaniem 12% ankietowanych potencjalni wyborcy oczekiwali, że w wyniku wyborów poprawi się sytuacja w kraju lub też sytuacja materialna społeczeństwa (11%). Symptomatyczne przy tym wydaje się, że bardzo niewiele osób uzasadniało udział w głosowaniu przekonaniem, iż nowy parlament będzie lepszy niż poprzedni. Obecnie 16% respondentów sądzi, że osoby zamierzające uczestniczyć w wyborach kierują się potrzebą wybrania "właściwych ludzi", lepszych niż poprzedni, czy wręcz odsunięcia od władzy obecnie rządzących polityków. Przed październikowymi wyborami częściej niż obecnie postrzegano udanie się do urn wyborczych w kategoriach obywatelskiego obowiązku (14% wobec 9% wypowiedzi w lipcu '93). Zdaniem 7% ankietowanych w październiku '91, wyborcy kierują się obywatelską troską o los państwa lub nakazem sumienia i rozsądku (3%). W opinii 10% badanych na wybory pójdą ci, którzy chcą poprzeć którąś z partii, ponieważ akceptują jej program lub kandydata. W ostatnich badaniach CBOS odsetek wypowiedzi akcentujących polityczny wymiar decyzji wyborców był prawie identyczny (11%).

Odpowiadając na pytanie: "Czym przede wszystkim będą się kierowali się ci, którzy do wyborów nie pójdą?", ankietowani w październiku '91 uzasadniali absencję wyborczą przede wszystkim zniechęceniem i rozgoryczeniem społeczeństwa, brakiem wiary w jakkolwiek

⁵ Zob. komunikat CBOS "Uczestnictwo w wyborach i ocena partii politycznych", październik 1991.

poprawę (51% wypowiedzi). Obecnie 72% ankietowanych uzasadnia w podobny sposób nieobecność na wyborach. Zdaniem 9% wówczas ankietowanych do urn wyborczych nie zamierzali pójść ci, których cechował brak zaufania czy niezadowolenie z rządów bądź negatywne nastawienie do przemian i reform dokonujących się w Polsce.

Przyczyną absencji mogły być również złe warunki materialne, w jakich żyją ludzie (6%). Tylko 4% respondentów upatrywało powodów absencji wyborczej w negatywnych ocenach sytuacji politycznej i gospodarczej kraju. Brak zainteresowania wyborami, polityką, losem kraju wymieniło 14% ankietowanych (więcej niż obecnie), natomiast trudności z dokonywaniem wyboru wśród bardzo wielu partii i programów 3% (podobnie jak dziś).

Jakie poglądy i oceny mają wpływ na absencję wyborczą?

Za wypowiedziami o poglądach czy motywacjach wyborczych innych ludzi zwykle kryją się własne przekonania i nastawienia wobec ocenianych zjawisk. Jakie powody nieuczestniczenia w wyborach wskazywali zatem respondenci, którzy nie zamierzają brać w nich udziału? W równym stopniu (po 36% wypowiedzi) jak osoby zamierzające głosować mówili oni o rozczarowaniu sytuacją w kraju, polityką, politykami czy demokracją jako o przyczynie absencji wyborczej części społeczeństwa. Częściej (26% wskazań w stosunku do 19%) wyrażali opinię, że udział w wyborach "nic nie da" - że decydującym czynnikiem absencji jest brak wiary, by kolejne wybory mogły przyczynić się do jakiegokolwiek zmiany sytuacji w kraju czy warunków życia ludzi. Rzadziej brak uczestnictwa w wyborach przypisywaliby frustracji i obojętności społeczeństwa dla spraw publicznych (13% wypowiedzi wobec 20% wypowiedzi w grupie osób deklarujących udział w wyborach). Prawie tak samo często zamierzający głosować mówili, że przez nieuczestniczenie w wyborach ludzie zaprotestują przeciwko temu, co się dzieje w kraju,

przeciwko własnej sytuacji materialnej czy życiowej (odpowiednio: 8% i 9% wypowiedzi).

W celu określenia, jakie poglądy sprzyjają nieuczestniczeniu w wyborach, przeprowadziliśmy analizy zależności między zapatrywaniami respondentów na różne kwestie społeczne i polityczne, ocenami sytuacji w kraju i własnych warunków bytowych oraz postawami - uczestnictwem w życiu publicznym. Z analiz tych wynika, że problem uczestnictwa w zbliżających się wyborach ogniskuje się wokół dwóch bardzo istotnych spraw. Po pierwsze - dla zachowań wyborczych bardzo ważne okazuje się ogólne nastawienie - optymistyczne bądź pesymistyczne - wynikające z ocen sytuacji w kraju jak i własnej sytuacji życiowej. Drugi istotny czynnik - to stopień zainteresowania polityką i sprawami publicznymi.

Osoby, które nie zamierzają udać się do urn wyborczych, gorzej oceniają kierunek rozwoju sytuacji w kraju. Ponad trzy czwarte respondentów, oceniających kierunek rozwoju sytuacji w kraju jako dobry, zamierza brać udział w wyborach, natomiast spośród osób twierdzących, że jest on zły, deklaracje takie składa tylko połowa. Co drugi z respondentów nie zamierzających głosować sądzi, że sytuacja w kraju w ciągu najbliższego roku pogorszy się, podczas gdy osoby zamierzające głosować na tle reszty społeczeństwa odznaczają się nieco większym optymizmem (tab. 2).

Tabela 2

w procentach

Deklaracje uczestnictwa w wyborach	Czy, Pana(i) zdaniem, sytuacja w kraju:			
	poprawi się	pozostanie bez zmian	pogorszy się	trudno powiedzieć
Zamierzający głosować	17	43	30	8
Nie zamierzający głosować	9	29	53	9

Silniejsze okazały się zależności między deklarowaną absencją wyborczą a pesymistycznymi prognozami sytuacji politycznej, gospodarczej i materialnych warunków życia ludzi niż negatywne oceny obecnej sytuacji. Stąd można przypuszczać, że do deklaracji nieuczestniczenia w wyborach bardziej skłania ogólny pesymizm i "czarniejsze" spojrzenie w przyszłość niż krytyczne oceny konkretnych problemów naszej rzeczywistości. "Negatywnie widzę przyszłość, a wybory nic tu nie zmieniają" - zdaje się myśleć wiele osób.

		CBOS
Zależności pomiędzy uczestnictwem w wyborach a ocenami i prognozami sytuacji gospodarczej, politycznej i warunków materialnych ludzi wyrażone wartością współczynników r Pearsona		
Niech do uczestnictwa w wyborach		
Pesymistyczne prognozy sytuacji gospodarczej		0,25
Pesymistyczne prognozy sytuacji politycznej		0,22
Pesymistyczne prognozy zmian materialnych warunków życia		0,21
Negatywna ocena sytuacji gospodarczej		0,12
Negatywna ocena zmian materialnych warunków życia		0,11
Negatywna ocena sytuacji politycznej		0,07

Duże znaczenie dla deklarowanej chęci uczestnictwa w wyborach ma ocena własnej sytuacji życiowej. Osoby, które stwierdzają, że ich rodzinie żyje się źle, są bardziej niż inne skłonne zrezygnować z przysługującego im prawa do głosowania (tab. 3).

Tabela 3

w procentach

Deklaracje udziału w wyborach	Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy obecnie Pana(i) rodzinie żyje się		
	dobrze	ani dobrze, ani źle	źle
Zamierzający głosować	15%	56%	28%
Nie zamierzający głosować	6%	43%	51%

Poglądy na dwie istotne kwestie obrazujące stosunek do dokonujących się w Polsce przemian - prywatyzację i bezrobocie - mają również wpływ na deklaracje wyborcze.

Respondentów zapytano, czy zgadzają się z opinią, że niewielkie bezrobocie jest zjawiskiem pozytywnym dla gospodarki rynkowej czy też zawsze jest ono szkodliwe. Ci, którzy nie pójną do urn wyborczych, częściej postrzegają bezrobocie jako zjawisko jednoznacznie negatywne. Warto zaznaczyć, że bezpośrednia obawa przed utratą pracy nie wpływa na zamiar uczestniczenia w głosowaniu.

Wyniki badań wskazują, że przeciwnicy prywatyzacji (postrzegający ją jako zjawisko jednoznacznie niekorzystne) częściej niż jej zwolennicy nie będą obecni przy urnach wyborczych, choć poglądy na tę kwestię w mniejszym stopniu niż poglądy na bezrobocie różnicują deklaracje o udziale w wyborach (tab. 4).

Tabela 4

w procentach

Czy, Pana(i) zdaniem, dla sprawnego funkcyj- nowania gospodarki ryn- kowej niewielkie bezro- bocie jest zjawiskiem:	Deklaracje uczestnictwa w wyborach	
	zamierzający głosować	nie zamierzający głosować
- pożytecznym	43	26
- szkodliwym	52	68
Trudno powiedzieć	45	25

Czy, Pana(i) zdaniem, prywatyzacja jest dla polskiej gospodarki przedsięwzięciem:		
- korzystnym	32	23
- w takim samym stopniu korzystnym, co nie- korzystnym	31	25
- niekorzystnym	26	36
Trudno powiedzieć	11	16

Ocena działalności najważniejszych instytucji w państwie: prezydenta i rządu, ma również wpływ na deklaracje respondentów (tab. 5).

Tabela 5

w procentach

Ocena działalności	Deklaracje udziału w wyborach	
	zamierzający głosować	nie zamierzający głosować
Rząd		
- dobrze służy społeczeństwu	30	11
- źle służy społeczeństwu	58	72
Trudno powiedzieć	12	17
-----	-----	-----
Prezydent		
- dobrze służy społeczeństwu	40	17
- źle służy społeczeństwu	49	68
Trudno powiedzieć	11	15

Osoby nie zamierzające głosować częściej niż pozostali krytycznie oceniają działalność prezydenta i rządu. Blisko trzy czwarte respondentów z tej grupy uważa, że działalność rządu źle służy społeczeństwu, natomiast wśród potencjalnych wyborców odsetek osób podzielających taką opinię jest o 14% mniejszy.

Przyszłe uczestnictwo w wyborach jeszcze silniej jest związane z aprobatą działalności prezydenta. Wśród osób nie zamierzających głosować, tylko 17% stanowią zadowoleni z jego działalności, podczas gdy w grupie, z której przede wszystkim będą rekrutować się wyborcy, 40% badanych wypowiada się z aprobatą o działaniach prezydenta.

Poziom zainteresowania polityką w dużej mierze różnicuje deklaracje ankietowanych. Im mniej ktoś się interesuje polityką, tym bardziej zdecydowanie wyraża niechęć do uczestniczenia w najbliższych wyborach parlamentarnych (r Pearsona= 0,35) - tabela 6.

Tabela 6

w procentach

Czy zamierza Pan(i) uczestniczyć w wyborach?	Zainteresowanie polityką			
	duże	średnie	małe	żadne
Na pewno tak	23	48	20	7
Chyba tak	6	47	34	12
Nie wiem	6	35	33	23
Chyba nie	2	29	34	35
Na pewno nie	3	20	32	43

Nie tylko brak zainteresowania polityką, ale także umiejętność określenia własnych poglądów politycznych jest silnie związana z deklarowaną absencją wyborczą. Osoby, które twierdzą, że nie będą uczestniczyć w najbliższych wyborach, w większości (56%) nie potrafią określić swoich poglądów politycznych (tab. 7).

Tabela 7

w procentach

Czy zamierza Pan(i) uczestniczyć w wyborach?	Deklarowane poglądy polityczne			
	lewica	centrum	prawica	Trudno powiedzieć
Na pewno tak	24	25	31	20
Chyba tak	18	32	19	31
Nie wiem	12	31	19	38
Chyba nie	15	27	16	42
Na pewno nie	14	25	5	56

Można oczekiwać, że wśród osób głosujących w najbliższych wyborach nieco częściej pojawiać się będą osoby o poglądach centrowych, a następnie prawicowych. Najistotniejszy jednak wydaje się tu sam fakt posiadania politycznej tożsamości.

Osoby, które nie wybierają się na wybory, są skłonne do niedoceniaenia wartości instytucji demokratycznych. Na podstawie przeprowadzonych w czerwcu badań⁶ ustalono, że im silniej wyrażana jest niechęć do uczestnictwa w wyborach, tym chętniej aprobowane jest stwierdzenie, iż "dla ludzi takich jak ja w gruncie rzeczy nie ma znaczenia, czy rząd jest demokratyczny" (r Pearsona=0,12). Jednocześnie tym łatwiej wyrażana jest dezaprobata opinii, że rządy demokratyczne mają przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów (r Pearsona=0,13). Osoby deklarujące zamiar udania się do urn wyborczych częściej niż pozostali uważają, że ludzie tacy jak oni mają wpływ na sprawy kraju (tab. 8). Warto jednak zaznaczyć, że przeświadczenie takie żywi zaledwie jedna dziesiąta ogółu ankietowanych.

Tabela 8

w procentach

Czy zamierza (Pan(i) wziąć udział w wyborach?	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?		
	tak	nie	trudno powiedzieć
Tak	74	56	60
Nie wiem	12	20	6
Nie	14	24	34

Przedstawione dotąd wyniki analiz nie w pełni potwierdzają potoczne diagnozy o braku chęci do głosowania wynikającym ze zniechęcenia do polityki oraz rozczarowania politykami związanymi z ostatnimi wydarzeniami politycznymi w kraju czy z ogólnym obrazem naszej sceny politycznej. Okazuje się, że do urn nie pójda głównie ci, którzy nie brali udziału także w pierwszych demokratycznych wyborach do parlamentu w 1991 roku oraz w wyborach prezydenckich (tab. 9).

⁶ "Aktualne problemy i wydarzenia" (36) - sondaż zrealizowany w dniach 11-14 czerwca '93 na 1086-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski.

Tabela 9

w procentach

Czy zamierza Pan(i) uczestniczyć w wyborach?	Czy brał(a) Pan(i) udział w wyborach do Sejmu i Senatu 27.10.1991?	
	tak	nie
Tak	72	36
Nie wiem	15	22
Nie	13	64
Czy zamierza Pan(i) uczestniczyć w wyborach?	Czy brał(a) Pan(i) udział w wyborach prezydenckich?	
	tak	nie
Tak	64	37
Nie wiem	18	21
Nie	18	42

Wobec faktu, że zamierzają obecnie głosować ci, którzy uczestniczyli w poprzednich wyborach, zachowania wyborcze wydają się w dużej mierze elementem postaw - aktywnego bądź biernego stosunku wobec spraw kraju. Jak wynika z przeprowadzonych analiz nad zachowaniami wyborczymi społeczeństwa w 1991 r.⁷ obecnie mamy do czynienia z bardzo podobnym zestawem czynników różnicujących postawy wobec wyborów. Deklaracje nieuczestniczenia w wyborach, podobnie jak obecnie, częściej składały osoby negatywnie oceniające kierunek rozwoju sytuacji w kraju. Stwierdzono zależności między niewyrażaniem gotowości do głosowania a opiniami wskazującymi na pesymistyczne nastroje społeczne: negatywną oceną rozwoju sytuacji politycznej, gospodarczej i materialnych warunków ludzi. Rzadziej deklarowali udział w wyborach respondenci nie popierający planu Balcerowicza, wiążący mniejsze nadzieje z prywatyzacją gospodarki, przekonani, że w latach 1989 -1991 więcej zmieniło się na gorsze niż

⁷ Komunikat z badań CBOS "Kto nie pójdzie na wybory", listopad 1991.

na lepsze. Istotnym czynnikiem wpływającym na deklaracje nieuczestniczenia w wyborach były negatywne oceny własnej sytuacji materialnej. W grupie osób, które nie wybierały się na wybory w październiku 1991, dużo słabsze okazało się też zainteresowanie polityką. Były to osoby, których polityka praktycznie nie interesowała.

*

* *

Zdaniem ankietowanych, ci, którzy będą głosować, czynią to, bo chcą, żeby sytuacja w kraju się poprawiła, chcą wyrazić swój wpływ na kształt rządów w kraju albo wybrać lepszych ludzi. Motywacji tych, którzy nie wezmą udziału w wyborach, doszukiwano się najczęściej w wysokim poziomie niezadowolenia społecznego oraz w braku wiary we wpływ wyborów na to, z czym ludzie borykają się w życiu codziennym.

Do nieuczestniczenia w wyborach skłaniają: gorsza ocena kierunku rozwoju sytuacji w kraju, mniejsze poczucie wpływu na to, co się w kraju dzieje, ale przede wszystkim bardziej pesymistyczne prognozy. Stąd wnioskować by można, że wybory są traktowane poniekąd jako "gest ku przyszłości", a gorsze prognozy podają w wątpliwość sensowność udziału w głosowaniu. Negatywne oceny własnej sytuacji materialnej, jak również negatywna ocena działalności prezydenta i rządu również wpływają na deklarowaną absencję wyborczą. Można to tłumaczyć dwojako: albo jest to deklarowanie niezadowolenia jako sposób uzasadniania własnej bierności, albo rzeczywiście niezadowolenie z działalności najważniejszych instytucji państwa zniechęca do wyborów. O braku chęci do głosowania decyduje również brak zainteresowania polityką, niedocenywanie instytucji demokratycznych oraz nieumiejętność określenia własnych poglądów politycznych. W najbliższych wyborach parlamentarnych nie wezmą udziału w dużej mierze ci, którzy nie uczestniczyli we wcześniejszych wyborach do Sejmu i Senatu, a także w pierwszej turze wyborów prezydenckich.

Opracowała

Agnieszka CYBULSKA

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w zbliżających się wyborach? (czerwiec '93)

(%)

	Na pewno tak	Chyba tak	Nie wiem	Chyba nie	Na pewno nie	Liczba osób
Ogółem	40	24	17	8	12	1085
Płeć						
Mężczyźni	45	22	16	7	10	527
Kobiety	36	26	17	8	13	557
Wiek						
do 24 lat	24	28	24	14	11	125
25-34	35	28	13	10	14	161
35-44	46	22	16	5	11	241
45-54	42	21	19	8	9	153
55-64	47	26	15	5	7	200
65 lat i więcej	42	17	16	8	17	201
Miejsce zamieszkania						
Wieś	33	27	18	11	12	404
Miasto do 20 tys.	42	22	14	6	15	127
od 21 do 100 tys.	43	23	16	8	10	219
101-500 tys.	53	19	17	3	8	170
501 tys. i więcej mieszk.	41	23	16	6	14	165
Region						
Północny	51	20	14	8	7	116
Zachodni	38	23	21	7	10	120
Środkowo-zachodni	49	21	15	5	11	161
Środkowy	38	23	15	9	15	213
Wschodni	43	20	19	7	11	116
Południowo-wschodni	33	35	13	8	12	168
Południowo-zachodni	36	22	21	8	12	190
Wykształcenie						
Podstawowe	33	21	19	10	16	438
Zasadnicze zawodowe	35	25	19	9	13	273
Średnie	50	26	14	4	6	292
Wyzsze	65	22	8	3	2	81
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	57	31	5	3	4	48
Prac. umysł. niż. szczebla	36	39	18	2	4	84
Pracownicy fiz. - umysł.	36	37	16	4	7	44
Robotnicy wykwalifikowani	33	21	27	8	10	125
Robotnicy niewykwalifik.	27	30	15	16	11	56
Rolnicy	33	30	23	9	5	76
Prywatni przedsiębiorcy	69	5	16	2	8	31
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	46	20	14	6	14	419
Uczniowie i studenci	44	17	28	11	0	39
Bezrobotni	31	19	13	14	24	96
Gospodynie domowe i inni	30	29	14	11	16	63
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 500 tys. zł.	29	26	23	11	12	74
500 tys. - 999 tys.	36	27	14	9	14	260
1000 tys. - 1499 tys.	38	21	19	10	11	281
1500 tys. - 1999 tys.	41	30	15	5	9	174
2000 tys. i powyżej	51	22	14	3	10	209
Ocena własnych war. mater.						
Złe	34	22	20	9	16	521
Średnie	43	28	15	8	6	443
Dobre	58	17	9	3	13	119
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	50	22	15	3	9	73
Raz w tygodniu	39	25	16	8	12	648
Kilka razy w roku	41	23	20	8	8	271
W ogóle nie uczestniczy	41	18	14	6	21	89
Ocena kier. rozw. syst. w kraju						
Dobry kierunek	55	27	8	6	3	239
Zły kierunek	36	23	18	8	14	679
Trudno powiedzieć	35	23	22	7	13	166

Tabela 2. Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w zbliżających się wyborach? (lipiec '93) (%)

	Na pewno tak	Chyba tak	Nie wiem	Chyba nie	Na pewno nie	Liczba osób
Ogółem	38	20	19	6	17	1125
Płeć						
Mężczyźni	44	20	17	5	14	521
Kobiety	33	20	21	7	20	604
Wiek						
do 24 lat	41	24	17	7	11	122
25-34	33	20	23	6	18	189
35-44	33	18	21	6	23	240
45-54	34	21	23	9	13	191
55-64	49	19	17	2	14	176
65 lat i więcej	41	19	12	7	20	205
Miejsce zamieszkania						
Wieś	30	22	22	8	18	444
Miasto do 20 tys.	38	22	15	6	19	125
od 21 do 100 tys.	42	22	18	4	14	212
101-500 tys.	46	12	15	8	19	182
501 tys. i więcej mieszk.	46	18	19	2	15	160
Region						
Północny	43	14	20	6	18	131
Zachodni	47	19	9	4	20	113
Środkowozachodni	39	23	21	4	12	158
Środkowy	44	19	13	5	20	221
Wschodni	35	16	17	9	23	133
Południowo-wschodni	27	32	20	8	13	179
Południowo-zachodni	34	15	30	8	14	191
Wykształcenie						
Podstawowe	29	23	18	8	21	416
Zasadnicze zawodowe	38	18	22	6	16	292
Średnie	43	19	20	4	14	327
Wyższe	61	14	12	3	11	88
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	63	19	9	3	5	73
Prac. umysł. niż. szczebla	38	17	19	9	17	96
Pracownicy fiz. - umysł.	51	17	14	0	18	44
Robotnicy wykwalifikowani	30	22	29	4	15	135
Robotnicy niewykwalifik.	23	20	23	8	26	60
Rolnicy	26	27	28	11	8	81
Prywatni przedsiębiorcy	68	12	6	8	5	33
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	40	19	16	5	19	391
Uczniowie i studenci	43	22	11	17	8	32
Bezrobotni	26	22	21	4	28	104
Gospodynie domowe i inni	38	17	22	6	18	74
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 500 tys. zł.	20	23	24	7	26	88
500 tys. - 999 tys.	25	22	21	8	24	270
1000 tys. - 1499 tys.	40	18	20	6	16	301
1500 tys. - 1999 tys.	46	24	14	3	13	195
2000 tys. i powyżej	53	16	16	5	10	230
Ocena własnych war. mater.						
Złe	27	21	20	8	24	495
Średnie	43	20	19	5	12	481
Dobre	59	15	15	3	8	148
Ocena kier. rozw. syt. w kraju						
Dobry kierunek	60	18	12	2	9	253
Zły kierunek	31	19	21	8	21	718
Trudno powiedzieć	36	26	24	5	9	153
Poglądy polityczne						
Lewica	54	18	15	3	10	230
Centrum	39	21	18	8	14	291
Prawica	51	19	16	4	10	226
Trudno powiedzieć	20	21	23	8	28	374

Tabela 3. Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w zbliżających się wyborach? (sierpień '93)
(%)

	Na pewno tak	Chyba tak	Nie wiem	Chyba nie	Na pewno nie	Liczba osób
Ogółem	40	20	15	9	16	1375
Płeć						
Mężczyźni	45	21	12	6	15	656
Kobiety	35	19	18	11	17	719
Wiek						
do 24 lat	21	30	14	14	21	158
25-34	39	16	20	9	16	270
35-44	40	19	13	8	20	275
45-54	47	22	16	6	9	224
55-64	51	16	14	6	13	200
65 lat i więcej	38	22	13	10	17	243
Miejsce zamieszkania						
Wieś	31	22	20	13	14	540
Miasto do 20 tys.	45	20	12	6	16	179
od 21 do 100 tys.	42	19	15	7	17	220
101-500 tys.	43	19	12	7	20	242
501 tys. i więcej mieszk.	55	16	10	4	15	194
Region						
Północny	44	16	17	7	16	140
Zachodni	44	18	12	6	20	150
Środkowo-zachodni	45	15	18	6	16	201
Środkowy	49	13	16	7	14	251
Wschodni	32	24	16	14	14	181
Południowo-wschodni	33	29	10	10	17	231
Południowo-zachodni	33	23	18	10	16	222
Wykształcenie						
Podstawowe	31	20	17	11	21	499
Zasadnicze zawodowe	36	22	15	9	17	417
Średnie	50	19	14	7	10	383
Wyższe	71	15	7	5	2	75
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	67	13	7	6	7	52
Prac. umysł. niż. szczebla	45	22	18	6	10	95
Pracownicy fiz. - umysł.	40	7	21	17	16	61
Robotnicy wykwalifikowani	38	22	13	4	23	161
Robotnicy niewykwalifik.	34	29	12	11	14	73
Rolnicy	32	26	19	8	16	161
Prywatni przedsiębiorcy	50	19	16	3	12	57
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	43	20	14	8	15	434
Uczniowie i studenci	49	21	11	10	9	42
Bezrobotni	33	12	18	16	21	131
Gospodynie domowe i inni	30	21	18	11	20	107
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 500 tys. zł	24	20	19	17	21	123
500 tys. - 999 tys.	32	21	17	10	19	342
1000 tys. - 1499 tys.	39	23	13	10	15	357
1500 tys. - 1999 tys.	44	16	19	6	15	237
2000 tys. i powyżej	54	17	12	4	14	284
Ocena własnych war. mater.						
Złe	35	20	16	10	19	666
Średnie	41	22	15	8	14	535
Dobre	54	16	15	6	9	175
Zainteresowanie polityką						
Duże	80	11	3	3	3	148
Średnie	50	23	13	4	11	543
Małe lub żadne	23	20	20	14	23	684
Ocena kier. rozw. syt. w kraju						
Dobry kierunek	61	20	7	6	5	234
Zły kierunek	35	19	16	10	20	899
Trudno powiedzieć	37	23	19	8	12	242
Poglądy polityczne						
Lewica	46	22	12	6	13	287
Centrum	43	19	15	9	14	372
Prawica	60	19	10	4	7	247
Trudno powiedzieć	23	20	20	13	24	469